

De Tweede Wereldoorlog in de Chinese propaganda

Decennialang werden in China de traumatische ervaringen van de Tweede Wereldoorlog breed uitgemeten. Japanse troepen hielden verschrikkelijk huis: ze trokken een spoor van vernieling, verkrachtten, moordden en plunderden. In schoolboeken, musea en media stond vele jaren het Chinese slachtofferschap centraal, maar onder president Xi Jinping is de geschiedenis van de oorlog grondig herschreven. China speelt voortaan een hoofdrol als overwinnaar. **Ivo van de Wijdeven** laat zien hoe deze ommezwaai zich voltrok.

Op 3 september 2015 marcheerden 12.000 Chinese militairen in Beijing over het Plein van de Hemelse Vrede, gevolgd door een imposante collectie rolend militair materieel. Ook tweehonderd vliegtuigen maakten hun opwachting. Vergezeld van zijn eregast Vladimir Poetin keek Xi Jinping tevreden toe vanaf het podium op de Poort van de Hemelse Vrede. De hoogste Chinese leider stak een lofzang af op de overwinning in de 'Verzetsoorlog tegen de Japanse Agressie', zoals de Tweede Wereldoorlog in de communistische Volksrepubliek China officieel wordt genoemd.

Het was voor het eerst dat China de formele overgave van het keizerlijke Japan in 1945 zo herdacht. Militaire parades waren sinds de stichting van de Volksrepubliek in 1949 gereserveerd voor de viering van dat heuglijke feit, jaarlijks op 1 december. Met de overwinningssparade in 2015 kreeg de internationale gemeenschap de boodschap dat China na het aantreden van Xi als secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP) in 2012 heel anders was gaan aankijken tegen de Japanse bezetting.

Revolutionaire strijd

Het was niet voor het eerst dat Chinese leiders een nieuwe visie op de oorlog naar buiten brachten. Dit was al de derde keer. Mao begon ermee na zijn overwinning in de Chinese Burgeroorlog (1928-1949), toen zijn CCP de nationalistische Kwomintang van generalissimo Tsjang Kai-sjek definitief had verslagen. De Kwomintang vluchtte naar Taiwan en zette hier een eigen republiek

Postzegels van de Chinese Volksrepubliek uit 1952. Het onderwerp is de heroïsche strijd van de communisten tegen de reactionaire Japanse bezetter in 1937 (alle foto's via Wikimedia Commons).

Japanse generaal inspecteert de troepen nadat deze het Bloedbad van Nanking hebben aangericht.

Amerikaanse poster uit de oorlogstijd. Burgers werden eraan herinnerd dat Chinezen als eersten vochten tegen Japan – na de aanval op Pearl Harbor óók de vijand van de Verenigde Staten. De poster vraagt ingezetenen geld voor een hulpfonds voor China.

op en Mao riep vanaf de Poort van de Hemelse Vrede in 1949 de Volksrepubliek China uit.

Het communistische bewind dirigeerde na 1949 de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog naar de achtergrond: de oorlog tegen de Japanse bezetter was slechts een tussenstation geweest op weg naar de zege in de revolutionaire strijd. Japanse imperialisten en Tsjang Kai-sjeks Chinese Nationalisten werden simpelweg op één hoop gegooid: de reactionaire (internationale) klassenvijand. Het Chinese volk had de bevrijding zogenaamd geheel en al te danken aan de Grote Roerganger en de partij. Dat de CCP en de Kwomintang na de Japanse invasie in 1937 in werkelijkheid de strijdbijl hadden begraven om samen te werken tegen de bezetter, werd verzwegen.

Lijdensweg

Na de dood van Mao in 1976 bleek dit beeld niet langer bruikbaar. Het imago van de CCP had een deuk opgelopen door Mao's desastreuze revolutionaire experimenten: zijn Grote Sprong Voorwaarts (versnelde industrialisatie en collectivisatie van de landbouw) en de Culturele Revolutie (een radicale zuiveringscampagne) hadden miljoenen Chinezen het leven gekost.

Mao's opvolger Deng Xiaoping sloeg een nieuwe koers in om het Chinese volk te verenigen achter de partij. Enerzijds baande hij de weg voor sterke economische groei en op termijn grotere welvaart voor meer burgers. Anderzijds werd met 'patriottisch onderwijs' vaderlandsliefde aangewakkerd. Na het neerslaan van de studentenopstand op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989 werd dit programma geïntensiveerd.

In een nieuwe, sterk nationalistische geschiedvisie stond de Verzetsoorlog tegen de Japanse Agressie voortaan in het middelpunt. De nadruk verschoof van de heldendaden van de CCP onder Mao naar de wandaden van de boosaardige Japanners en het slachtofferchap van de onschuldige Chinezen. Er was ook ruimte voor een herwaardering van de oorlogsinspanningen van de Nationalisten. Zij werden voortaan ook beschouwd als Chinese slachtoffers van Japanse agressie.

De verschrikkelijke gebeurtenissen kregen zeer veel aandacht. Het Bloedbad van Nanking in 1937, waarbij volgens de officiële Chinese lezing 300.000 krijgsgevangenen en burgers door Japanse militairen werden vermoord, belichaamde bij uitstek de Chinese lijdensweg en kreeg een centrale rol in de nieuwe benadering van de bezetting als een oorlog om nooit te vergeten.

Monumenten, musea, schoolboeken en documentaires onderwezen dat het imperialisme van toen slechts tijdelijk verslagen was. Het vormde volgens de partijlijn een blijvende bedreiging met Japan nog altijd als voornaamste representant. Dit alles bleek zeer doeltreffend om het Chinese nationalisme aan te zwengelen en brave vaderlandslievende burgers te kweken. De verontwaardiging over de Japanse agressie en de gruweldaden waar die toe had geleid, was en is groot onder de Chinese bevolking.

Overwinnaar

Toch was de nieuwe leider Xi Jinping ontevreden. Nu de focus in het geschiedverhaal zo sterk op Japan als boeman was komen te liggen, had een machteloos China slechts een passieve bijrol. Dit paste niet bij Xi's toekomstvisie waarin het dynamische China een leidende rol in de wereld speelt. Hij wilde een nieuw fier verhaal waar alle Chinezen trots aan kunnen ontleenen, in lijn met zijn 'Chinese droom' van 'nationale heropleving': het triomfalisme van Mao Zedong gecombineerd met het nationalisme van Deng Xiaoping. Musea en geschiedenisboeken zijn de afgelopen jaren stevig onder handen genomen. Ook vent een gestage stroom films, documentaires en publicaties de nieuwe visie uit. In de nieuwe mix speelt een daadkrachtig en doortastend China de hoofdrol: als overwinnaar en als eerste bestrijder van het fascisme. Het Chinese slachtofferschap tijdens de oorlog wordt in de nieuwste geschiedvisie niet volledig weggemoffeld, maar is één gitzwart hoofdstuk binnen een veel breder heldenepos. Wie het hele glorieuze verhaal in geuren en kleuren wil beleven, kan terecht in het imposante Museum van de Verzetsoorlog tegen de Japanse Agressie in Beijing.

Het begint in 1931 met de Japanse overname van Mantsjoerije. Dit geldt namelijk voortaan in China als het officiële begin van de Tweede Wereldoorlog. Toen ging het Chinese volk onder bezielen: de leiding van de CCP voorop in de strijd tegen het internationale fascisme en imperialisme. De Chinezen stonden er de eerste tien jaar alleen voor op het Aziatische strijdtoneel van de 'Antifascistische Wereldoorlog'. Pas vanaf 1941 kregen ze steun van andere geallieerden.

Hierbij benadrukt de CCP nu – deels terecht – dat de westerse democratieën meer tijd hadden om zich voor te bereiden, omdat de gevechten op Chinees grondgebied het uitbreken van de oorlog in de Stille Oceaan vertraagden. Door 800.000 Japanse militairen te binden in China werd de weg vrijgemaakt voor de geallieerde strategie om eerst nazi-Duitsland te verslaan en daarna het Japanse keizerrijk.

De oorlogsinspanningen van Tsjang Kai-sjek en de Kwomintang worden ook voor het voetlicht gebracht, maar wel nadrukkelijk in het kader van een 'verenigd front'. Het waren immers Mao en de CCP die de vooruitziende blik hadden om eendrachtig ten strijde te trekken. De communisten trokken de weifelende Nationalisten over de streep, zo heet het nu, en verenigd door de CCP offerden 14 miljoen Chinezen zich op om Azië te redden uit de klauwen van Japanse imperialistische fascisten.

Wereldmacht

China lag na de oorlog in puin, maar door de 'onbaatzuchtige samenwerking' met de andere geallieerden en de 'cruciale bijdrage aan de wereldvrede' verdiende China de sympathie en het respect van de internationale gemeenschap, zo klopt de CCP zich vandaag de dag op de borst.

Van groot belang voor Xi Jinping is dat China tijdens de oorlog werd verheven tot wereldmacht. In oktober 1943 verklaarden de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, de Sovjet-Unie en China als 'Grote Vier' dat ze de oorlog samen zouden voortzetten totdat Duitsland, Japan en hun bondgenoten zich onvoorwaardelijk zouden overgeven. En daar bleef het niet bij: na de oorlog zouden ze streven naar de oprichting van een internationale or-

ganisatie voor het bewaken van vrede en veiligheid in de wereld. Een maand later schoof Tsjang Kai-sjek aan bij een conferentie in Caïro om met de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt en de Britse premier Winston Churchill te overleggen over de strijd tegen Japan en de naoorlogse orde in Azië. Het was de eerste keer dat een Chinese leider op gelijke voet met andere staatslieden een internationale conferentie bijwoonde. China werd een van de permanente leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties: eerst had Taiwan die zetel, in 1972 werd het de Volksrepubliek.

China ontleent – net als Rusland – zijn huidige status als grootmacht aan de Tweede Wereldoorlog en stond aan de wieg van de naoorlogse wereldorde, en Xi Jinping maakt hier de afgelopen jaren een groot nummer van. Het steekt hem dat de rest van de wereld de Chinese oorlogsinspanningen niet op waarde weet te schatten. De 'vergeten bondgenoot' verdient volgens Xi erkenning voor de grote offers en het jarenlange verzet onder extreme omstandigheden.

Tijdens zijn toespraak in 2015 plaatste Xi Jinping de Chinese oorlogsinspanningen nadrukkelijk in het kader van de 'Antifascistische Wereldoorlog'. China stond destijds aan de goede kant, was zijn boodschap, en dat zou volgens Xi niet veranderen. Het land bleef naar zijn zeggen altijd toegewijd aan de vrede en het behoud van de wereldorde die de Grote Vier in 1945 samen hadden gevestigd.

China had de bovendien de lessen van de oorlog geleerd. 'Hoe sterk het ook wordt, China zal nooit hegemonie of expansie nastreven', verklaarde Xi. 'Het zal nooit het leed dat het in het verleden heeft geleden toebrengen aan een ander.' Een nobele tijding. Tegelijkertijd maakten de langsdenderende tanks en raketten duidelijk dat niets of niemand Xi's droom van de voltooiing van de nationale heropleving van China in de weg mag staan.

Xi Jinpings politieke gebruik van de Tweede Wereldoorlog past in een veel bredere visie op het verleden. En hij is zeker niet de enige staatsman die munt slaat uit de geschiedenis: Vladimir Poetin, Recep Tayyip Erdogan en Viktor Orbán zijn er ook zeer bedreven in. In het boek *De macht van het verleden* (Unieboek/Spectrum, 2022) legt Ivo van de Wijdeven uit hoe politici en potentaten de geschiedenis

gebruiken en laat hij zien hoe het verleden in vaardige handen een wapen zonder weerga is.

VERDER LEZEN

► **Rana Mitter**, *China's Good War. How World War II Is Shaping a New Nationalism*, Belknap Press, 2020